

BOLDOG ZOLTÁN

Márták Pesten, a Bibliában és a versben

NAGY MÁRTA JÚLIA: ELÍGÉRT LÁNY

Jelen van-e a mindennapjainkban a görög mitológia, Ovidius, a Biblia, a Grimm-mesék világa vagy egy-egy emblemikus festmény? Nagy Márta Júlia az *Elígért lány* című második verseskötetében minden intellektuális erejével próbál igenlő választ adni az előbbi kérdésre, és ezek a kísérletek nem állnak távol mai világ-érzékelésünk főként vizuális jelekre épülő természetétől. A költő ugyanis mémeket ismer föl, pontosabban mémként érzékeli a világ darabkáit, amikor meglátja Kronoszt egy Mexikói úti ház falán vagy Perszephonét a Nyírpalota úton. De ugyanilyen éles szemmel csodálkozik rá saját magára a Fogarasi úton, amikor Hamupipőkeként klaffog hazafelé fél számmal nagyobb cipőjében. Nem véletlen, hogy a kötet borítója egy mém, és kapcsolódik ahhoz a játékhoz, amelyet a versetek is bemozdítanak: akkor tudunk mit kezdeni a múlttal, ha mintázatait felfedezzük a jelenben.

**Jelenkor Kiadó
Budapest, 2021
114 oldal, 1990 Ft**

Az *Elígért lány* a Richard Dawkins-féle – 1976-ban *Az önző gén* című kötetben kidolgozott – mémfogalommal megközelítve is kiválóan értelmezhető, amely szerint a mém a kultúraátadásnak egy olyan egysége, amelyhez társul a művészi utánpótlás, az imitáció. Nagy Márta Júlia ezt az imitációt mozdítja be azzal, hogy az általa felfedezett kultúraátadási mintázatokat jeleníti meg különböző versekben. De ezek a megoldások ugyanúgy köthetők a mindennapi mémfogalmunkhoz is, amely szerint egy ismert, közmegegyezésen alapuló gesztust ábrázoló képhez társít saját gondolatot egy szerző, ezzel pedig új alkotást hoz létre. Az *Elígért lány* azonban magasra teszi a léceket azzal, hogy gyakran az európai kultúra alappilléreihez nyúl hozzá. Ez a popularitással való szembefordulás a témaválasztáson kívül érezhető a nyelvben és a formában is, és nem nélkülözi azt a humort és iróniát, amely a közösségi felületekhez kapcsolódó mémek egyik fő jellemzője.

tiszatáj

A hagyomány, a több ezer éves kultúra velünk élésének bemutatása nem társul változatos formai megoldásokkal. A kötet többnyire rímtelen szabadverssel, a gondolatritmussal, a gyakran a giccs határáig feszített képeivel beleilleszkedik abba a trendbe, amely az egykori József Attila Kör szerzőinek poétikáját is jellemzi (pl. a teljesség igénye nélkül Fenyvesi Orsolya, Ijjas Tamás, Kerber Balázs, Nemes Z. Mária, Tolvaj Zoltán). Ebből adódóan a versek néhány kivételtől eltekintve egysíkúak, és a bennük rejlő vizuális burjánzás, amelyet a fülszöveg a szecessziós fantasyvilágnak tulajdonít, csak néha tud ironikus vagy groteszk hatást kelteni. Inkább olyannak hat egy-egy vers a jelzők és képek túlfeszítésével, mint amikor egy szecessziós alkotáson túl sok az arany, vagy éppen a túlzásba vitt indák agyonnyomják a témát. Ezek az ábrázolásbeli aránytévesztések a versek nagy részére jellemzőek, és természetlenül kerülnek feszültségbe egy-egy közhellyel, modorossá teszik a beszédet:

„Egércsín bozontú vándor árnyéka esik ránk,
Olyan súllyal, mint a libasorból kihulló
Léc; foghíjas vicsorgás a kerítésünk,
A holdunk meg penészes, túlrejtett sajt.”
(*Algebra-szakramentum*)

Nehezen fejthetők meg az első sor burjánzó zavarai, például az, miként értelmezhető egy árnyék súlya, miért fontos az, hogy egy árnyék milyen színű, és mindennek mi köze van a léchez, amely megszemélyesítve hullik ki a libasorból. Mindezt a „sajtból van a hold” közhelye zárja, amely önmagában teremthetne termékeny feszültséget is. Ezekből az egymásra csúsztatott képekből sok található az *Eligért lány*ban (éppen a címadó versben található sok képzavar), és amennyiben a kötet nyelvileg egy neoszecesszió határait feszegető kísérletként is felfogható, akkor olvasóként azt állapíthatom meg: ez a próba többnyire nem sikerült.

Amikor azonban Nagy Márta Júlia nem sűríti a képeket, és a pátosz helyett az irónia és a groteszk eszköztárához nyúl, kiváló megoldásokkal rendelkező versek kerülnek ki a kezei közül:

„Kakasok poroszkálnak az árnyas udvaron,
A drótkerítés kockázza fel őket, még élve,
Csak a piros tarajuk sikolt fel, de elhal:
Túl nagy a hőség, a csönd, a napkorong.”
(*Júliusi apokalipszis*)

Ilyen kibontott, zavarmentes, gördülékeny képek találhatók a kötet egyik legerősebb versében, az *Oblomova beszélget a halottakkal* címűben:

„Fogok egy szomorú, kóbor macskát,
és beackolom magam korhadt kis szívembe,
melynek gerendáiról férficsontvázak lógnak,
és soha nem azok kopogtatnak be,
akiket várok, mert azok rég hátat fordítottak,
még ki is hajoltam az ajtóból utánuk,
hogy legalább a hátukat lássam.”

Azok a művek is nagyon üdítőek, amelyek kiszakadnak a túlterhelt nyelven írt szabadversek közül. Ilyen a *Rendezői pályaudvar természete* című, amely dalszöveggként és dalként is megközelíthető, és laza játékossága lehetővé teszi, hogy megpihenjünk

a zsúfolt szövegek között. Hasonló tisztásként szolgál a *Medália Madonna* és a *Csörgőfaének*, és megmutatja, hogy a kötöttebb ritmusszerkezet milyen termékenyen fuzionál a szikárabb, szellősebb versbeszéddel. Az *Ékkőhamisítás* ügyesen játszik a gondolatrítmus és a versszak kötöttebb formájával, de a kidolgozott szerkezet ellenére a szöveg témáját tekintve megmarad látszat és valóság különbségeinek klisé érzékeltetésénél.

Ebből is látszik, hogy az *Elígért lány* erőssége főként a tematikában keresendő, amely a hagyománnyal való játékon túl a különböző szerepek megjelenítését helyezi középpontba. Ennek legfontosabb megnyilvánulása a bibliai Márta figurájának kiemelése, akinek testvére Lázár (akit Jézus feltámasztott) és Mária (nem azonos Jézus anyjával). A három testvér kapcsolata, különösen Mártáé többször előkerül az *Elígért lányban* (*Márta, Mária, Lázár; Mária éneke Mártának; Apokrif-kísérlet; Rákospalotán keresztül az út; Lázár feltámadása*), és az ő szerepével való azonosulás határozza meg a kötetet. Ugyanis Márta volt az, aki Jézus vendégeskedése idején sürgött-forgott körülötte, és a gyakorlati teendőket intézte, míg Mária inkább Jézusra figyelt, így közelebb került hozzá. A valamiről való lekésés, az istenihez való kapcsolódási vágy és ennek ironikus félresikerültsége hozzákapcsolódik Márta jellemzőihez, akit a névazonosság miatt (Nagy Márta Júlia) a szerzőhöz is kapcsolhatunk. Egyszerűbben fogalmazva azt mondhatjuk, hogy a szerző rátalálhatott a bibliai Márta-történetre, és egy ironikus magánmitológia részeként jelenítette meg. Márta figurája azért is különleges, mert a női szerepnek eleget tevő magatartása miatt (kiszolgálta a vendéget, rendben tartotta a házat) lesz mellékes figura. Ha bevonjuk az olvasásba Nagy Márta Júlia első kötetének női szereplőjét, Opheliát (aki Hamletbe reménytelenül szerelmes), azt láthatjuk, hogy a szerző vonzódik a mellőzött női figurákhoz, akik gyakran alárendelt helyzetbe kerülnek.

Ez az alárendelt viszony sokféleképpen megjelenik a versekben. Egyszer egy uraság, máskor az apa, néha a gazdaként emlegetett személy az, aki megtestesíti a hatalmat. Az alávetett hang többnyire női megszólalóhoz kapcsolható, de az „ágyasból lovagga ütöttek” kifejezés és az *Apokrif-kísérlet* maszkulin hangja megmutatja, hogy nem holmi „femináci” (Nagy Márta Júlia kifejezése) megközelítésről van szó (bár a kötet cím éppen a feminim és feminista olvasatot erősíti). Ez csupán egy lírai vonzalom az alárendelthez, amely egyébként jól áll a kötetnek, akár a fenti megközelítésekről van szó, akár arról, hogy a kanonikus bibliai megszólalások helyett Péter apokrif evangéliuma kerül elő, amely szokatlan szemszögből és ábrázolásmóddal meséli el Jézus szenvedéstörténetét. Szentelen eleganciával kapja meg a magáét a négy evangélista a könnyed humorral írt versben, a *Keresztútban*, és a Bibliához fűződő viszony az a terület, ahol a kötet kiválóan használja az iróniát, néha olyan atmoszférát teremtve, mintha Bulgakov *A Mester és Margaritáját* olvasnánk:

„Bealkonyul, és lemászik a fáról
Máté, Márk, Lukács és János.
Mindig rommá röhögik magukat azon,
Mennyi félreértés adódik a négyféleképpen
Előadott történetből.”

Nehezen dönthető el, hogy miféle elígért és később eladott lányról van szó (l. Az *elígért lány* és Az *eladott lány* című verseket), hiszen a kötet címadó és talán kulcsverse olyannyira nehéz olvasmány, hogy legfeljebb azon női szerepek mentén értelmez-

hető, amelyek szétszórva jelennek meg a kötetben (valakinek a lánya, istennő, a fenyők védasszonya, nem túl pozitívan ábrázolt bibliai szereplő – Márta, Gaia, Hamupipőke, Csipkerózsika, egy kékharisnya). Az elígertség és az eladottság leginkább egy olyan állapotként írható le, amely a nőiséghez szorosan kapcsolódó fogalom, amely első pillantásra erősen archaikusnak tűnik, de valójában ma is meghatározza a gondolkodásunkat.

A kötet erényei közé tartozik az a rétegzettség, amely a versek szimbólumkavalkádjából adódik. Ennek eltúlzása számomra értelmezhetetlenné teszi az egyes darabokat (pl. *Képzelt advent, Észak természetes, Viharzóna, Ékkőhamisítás*), máskor olyan fontos kérdésekre hívja fel a figyelmet, mint ember és természet viszonya (*Az élővilág átveszi a hatalmat, Gaia*), város és természet kapcsolata, az erőszakos alárendeltség megjelenítése (*A békebeli mesekönyv-illusztrációk természete*).

Általában a középpont hiányzik Nagy Márta Júlia verseiből, a fogódzó, amelyen a hozzám hasonló, magát képzettnek képzelő értelmiségi olvasó elindulhat, hogy bármit kihámozzon a szövegből. Ilyen esetekben a legnagyobb interpretációs fájdalom az, amikor a széteső versben olyan kiváló sorok lógnak a levegőben, mint a következő: „Vezényszavakba oltott trágárságokkal / összepingált deszkakerítés előtt / ismertem fel arca tündéri szabálytalanságában / az őt uraló káoszt.” Sajnos a kötetben uralkodó káoszban a ciklusok sem teremtenek rendet, inkább oszcillálnak bennük az egyes témák: visszatérnek a biblia reflexiók, az alárendeltséget tematizáló darabok, a város tereinek mitologikus ábrázolása, a különböző női figurák. Olyan szimbólumkavalkád olvasóivá válunk, amelyben könnyű elveszni, vagy inkább nehéz belőle ép ésszel kikerülni, hiszen a versek mind nyomasztók, és nem találjuk bennük a megnyugvást. Ez – a kedélyjavítás – nyilván nem feladata a lírának, de érzelmileg felkészült olvasónak kell lennünk, ha belevágunk Nagy Márta Júlia kötetébe.

Az *Elígért lány* rétegolvasmány. Bőven szükség van hozzá líratapasztalatra az emelt szintű magyar érettség felül. Nemes gesztus, hogy nagy kiadó finanszírozza ezt a nehéz poétikát, amely könnyen megtalálhatja az utat fiatal bölcsészek könyvespolcaira. Tömegolvasmánnyá akkor válhat, ha a közolvasó vagy a közösségi oldalon kommentelő felfedez benne valami botrányosat. Ezt azonban nem kívánhatjuk Nagy Márta Júlia kötetének, amely nem vállalja túl magát: belesimul generációja beszédmódjába, és feltehetőleg még vágyik is erre, ahogy a borítón található lány a hamburgerre. Ha azonban Nagy Márta Júlia valamikor eltávolodna ettől a nyelvtől, esetleg az élőbeszéd vagy más kevésbé túljelölt kifejezőmód felé, biztosan nagyobb esélye nyílna arra, hogy maga is mémmé váljon.